

Oslo 20.06. 2024

Naturvernforbundets hørings svar til ny gjødselbrukforskrift

Naturvernforbundet mener at «Forslag til ny forskrift om lagring og bruk av gjødsel» (gjødselbrukforskriften) gir mindre endringer i forhold til dagens forskrift enn det som er nødvendig for å redusere forurensning av plantenæringsstoffer fra jordbruket til natur på land og i vann. Det er nødvendig at landbruket tar langt sterkere grep for å redusere landbruksforurensning, særlig form av nitrogen- og fosforavrenning, til vann, vassdrag og fjorder. Vi ber derfor om flere, mer økologisk funksjonelle og mer ambisiøse tiltak.

Bakgrunn

Vi mener det er behov for mer ambisiøse forskrifter for å stanse næringsavrenning til vann og vassdrag og for å hjelpe jordbruket til å forurense mindre og bli mer miljøvennlig. Det må være et mål at all gjødsel som benyttes skal tas opp av nyttevekster i jordbruket og ikke komme på avveie i form av avrenning. Næringsstoffer på avveie er både sløsing med ressurser og det er uakseptabel forurensning som ødelegger natur og bidrar til å redusere jordbrukets bærekraftighet. Ett eksempel på dette er avrenning fra jordbruket som er dokumentert å være et svært stort forurensningsproblem og en hovedgrunn til den svært dårlige økologiske tilstanden i Oslofjorden.

Også sett i lys av naturavtalen er det viktig at kravene i ny gjødselbrukforskrift faktisk bidrar til å nå målene om redusert forurensning. Vi minner derfor om naturavtalens mål 7. « Innen 2030 redusere risikoene for og negative konsekvenser av forurensning fra alle kilder til nivåer som ikke skader naturmangfold og økosystemfunksjoner og -tjenester og samtidig vurdere kumulative effekter, blant annet ved å redusere tapet av næringsstoffer til miljøet til det halve, herunder gjennom en mer effektiv bruk og fordeling av næringsstoffer, ved minst å halvere den samlede risikoen fra pesticider og svært farlige kjemikalier, inkludert gjennom en integrert og vitenskapsbasert skadedyrkontroll der det tas hensyn til matsikkerhet og levekår, og ved å forhindre, redusere og arbeide for å eliminere plastforurensning.»

Etter vårt syn vil det foreliggende utkastet til forskrift ikke ta Norge til en slik tilstand i 2030. Det er også oppsiktsvekkende at naturavtalen ikke er et tema i høringsnotatet. Vi må påpeke at også landbruket må bidra mye mer aktivt i verdensdugnaden for å stanse naturtapet.

Forbedring i Oslofjorden er lakmustesten

Avrenning av nitrogen og fosfor fra landbruket er et miljøproblem. Denne forurensningen påvirker vann, vassdrag og fjorder og næringsstoffer fra landbruket er en av de fire største årsakene til dårlig økologisk tilstand i mange vannforekomster. Overskudd og avrenning av næringsstoffene er forurensning. Dette fører til eutrofiering, unaturlig oppblomstring av alger og kan medføre betydelig endringer i økosystemene. Oslofjorden er eksempel på et stort og verdifullt økosystem som lider sterkt under omfattende forurensning fra landbruket.

Enorme nedbørsfelt med mye jordbruk og betydelig avrenning av næringsstoffer reduserer vannkvaliteten og ødelegger habitater både i vassdragene og i Oslofjorden.

Oslofjorden har vært en av Norges mest artsrike fjorder. Nå er situasjonen definert som dårlig og mange arter har fått dårlige forhold og negativ bestandsutvikling, slik som torsk og flere andre fiskeslag. Oslofjorden er viktig på mange områder, som f.eks. rekreasjon, fiske og turisme. Nå er fjorden i en kritisk situasjon og myndighetene har startet en redningsaksjon. En hovedgrunn til fjordens dårlige økologiske tilstand er stor tilførsel av nitrogen- og fosfor fra blant annet jordbruk. En ny gjødsselforskrift må bidra så mye at jordbruksforurensning ikke lenger er et problem. Dessverre vil ikke den forslaget til forskrift slik den foreligger bidra nok til dette. Det må strammes inn på alle tiltak som går på tillatt mengde N og P, på alle tiltak for å hindre avrenning og på krav til gjødslingsmetoder og tidspunkter.

Kommentarer til forslag til ny forskrift

Den nye forskriften har flere punkter som ender opp i at noe «ikke medfører fare for forurensning». Dette er en formulering som gir den enkelte gårdbruker mulighet til å vurdere forurensningsfaren, men det er et ansvar som de færreste gårdbrukere har kompetanse til å gjøre. Naturvernforbundet mener at det ville vært enklere både for gårdbrukerne og for myndighetene – og bedre for naturen, om forskriften hadde hatt mer konkrete krav.

§33 Straff, er ganske lik dagens §35. Når nå enda mer av forurensningsrisiko skal vurderes av gårdbruker er det etter vårt syn stort behov for omfattende kontroll fra myndighetene. Dagens forskrift sier at kommunene skal føre tilsyn for lagring og bruk av husdyrgjødsel, men dagens praksis er at de gjør lite kontroll av forurensning på eget initiativ. Kommunene reiser stort sett bare ut på kontroll når noen har sendt en bekymringsmelding til kommunen. I forslaget til ny gjødsselforskrift foreslås det samme i §30. Dette er et dårlig system i dag og det blir neppe bedre av at systemet foreslås videreført. Særlig fordi det er basert på at folk i bygda må «tyste på sine egne», og det kvier de fleste seg for. Naturvernforbundet mener derfor at det er helt nødvendig at kommunene blir pålagt å gjøre miljøkontroll av 10 prosent av alle gårdsbruk hvert år. Det må gjøres konkret i den nye forskriften §30.

Gjødsel og vannforskrift: Vi mener forskrift i langt sterkere grad burde knyttes opp til arbeidet med vannforvaltningsplaner. Det bør fastsettes strengere regelverk i landbruksområder som særlig påvirker vannforekomster negativt med avrenning og forurensning. Særlig stor aktsomhet burde kunne pålegges i områder der vannforekomstene ikke oppfyller målene i vannforskriften eller der det er fare for å få forverret tilstand. Vurderinger må gjøres både i nærområdenes vannforekomster, men også konsekvenser ifht langtransportert forurensning må vektlegges. Igjen kan Oslofjorden med sitt enormt store nedbørsfelt være eksempel.

Nedenfor har vi kommentarer til enkeltparagrafer:

§6: Det er hevet over enhver tvil at husdyrgjødsel som tilføres på jord utenom vekstsesong gir utvasking og dermed forurensning av plantenæringsstoffer til natur på land og i vann. Dermed er det ikke akseptabelt å fortsatt tillate utendørs dyrehold uten oppsamling av husdyrgjødsel. Et absolutt minimum må være at fôringsplasser har tak og støpt gulv slik at all husdyrgjødsel kan hentes ut herfra minst en gang pr uke, og overføres til lager.

§7: All lagring av husdyrgjødsel må ha tak eller annen vanntett dekning, slik at nedbør og snøsmelting ikke gir utvasking av plantenæringsstoffer fra gjødsel.

I tillegg må en forskrift for §7 b, som skal gjelde for flere år fremover, inneholde konkrete krav som hindrer tap

av metan og ammoniakk fra husdyrgjødsel. Tett tak reduserer tap av ammoniakk, men tilsetning av svovelsyre til lager er eksempel på teknologi som både kutter tap av ammoniakk og metan.

§8: Organisk gjødsel med mer enn 25 prosent tørrstoff kan bare lagres på jord dersom gjødsla skjermes effektivt både fra overflatevann og fra regn og snøsmelting. Særlig er dette viktig for husdyrgjødsel som er kompostert/omdannet da denne har et høyere innhold av vannløselige plantenæringsstoffer.

§11: Planterester fra veksthus eller grønnsaksavlinger bør komposteres og ikke lagres mer enn i to år.

§13: Bløtgjødsel også fra gris bør lagres slik at det aller meste av ammoniakktap blir hindret. Jamfør vår kommentar til §7.

§14: Med kravet om at det skal høstes eller etableres plantevekst etter siste spredning, mener vi at perioden 1/3-1/9 er grei for spredning av organisk gjødsel generelt. Silopressaft inneholder mye lettløselig plantenæring. Vi mener derfor at det må gjelde de samme kravene for spredning av silopressaft som for annen organisk gjødsel. Dette burde være lett å etterleve for gårdbruker da pressaften kan ledes rett i gjødselkjeller når det ikke er lovlig å spre på jordet.

§15: 18 timer fra spredning til nedmolding på åpen åker er samme krav som i dagens forskrift. Vi mener at dagens teknologi i jordbruket gjør det mulig og riktig å skjerpe kravet til 10 timer.

§17: Vannressursloven §11 er heller ikke konkret på hvor lang avstand det må være fra vann og vassdrag til der det kan tilføres gjødsel. Vi mener at grensen bør konkretiseres og være på minst 50 meter. Gjødsling på innmarksbeite må også ha 50 meters grense.

§19: Kravet om maksimalt 17 kg totalnitrogen organisk gjødsel per dekar må gjelde for hele landet.

§20: Fosfor er en ikkefornybar ressurs som det er lite igjen av i utvinnbare forekomster i verden. I tillegg er fosfor en viktig minimumsfaktor for algevekst i ferskvann. Dagens gjødsel-forskrift tillater maks 3,5 kg fosfor pr dekar. Vi mener at denne maksgrensen må senkes mer og raskere enn det som gjøres i høringsforslaget til ny forskrift. Det at områder som Jæren har altfor mye dyr pr areal nå, er ikke et argument for at slik uheldig praksis for natur og ressurs-hensyn skal få fortsette. Vi mener at det ikke skal spres mer enn 2,0 kg fosfor pr dekar og år i Troms og Finnmark, og ikke mer enn 2,5 kg fosfor pr dekar og år i resten av landet, etter 2030.

§21. Det er et ønske at det norske jordbruket skal produsere mer grønnsaker, poteter, frukt, og bær. Siden det vil innebære økt fosfor-gjødsling vil det bli ekstra viktig at man virkelig følger opp med avbøtende tiltak som fangvekster for å begrense avrenningen. Behov for eventuelt mer fosfor skal dokumenteres og nedfelles i en fagbasert plan. Dette er også viktig for å redusere risiko for erosjonstap og utvasking av nitrogen. Det gjelder ikke minst områdene med vassdrag som renner ut i Oslofjorden. Miljøkontroll av kommunen, som Naturvernforbundet har foreslått, er i denne sammenheng særlig viktig å etablere.

§24: Alle de angitte maksimalmengdene for kg tørrstoff pr dekar bør halveres. 4 tonn tørrstoff av kloakkslam er mellom 10 og 14 tonn biomasse pr dekar – avhengig av vannprosent. Dette vil i de fleste tilfellene være altfor mye av alt – særlig nitrogen og fosfor. Vi er positive til resirkulering, men også denne ressursen må utnyttes effektivt. En halvering av maksgrensene vil også redusere på tungmetallproblemene.

§26: I realiteten er dette den eneste paragrafen som regulerer tilførselen av plantenæringsstoffer gjennom mineralgjødsel. Dagens praksis følger de samme gjødselplanene og vi ser at natur generelt, og vann og mange fjorder spesielt får tilført for mye nitrogen i form av nitrat som vaskes ut fra gjødslede jordbruksarealer. I tillegg er det vel kjent at nitrogen i mineralgjødsel gir utslipp av lystgass. Vi savner derfor en strammere føring for tilførsel av særlig nitrogen gjennom mineralgjødsel. For natur på land og i vann ville det være en stor fordel om mengde nitrogen til åpenåkervekster ble redusert med 2 kg N pr dekar, og med 5 kg N pr dekar mindre til eng, i forhold til dagens praksis. Ved å redusere den totale mengde nitrogen pr dekar vil gårdbruker bli stimulert til å utnytte gjødselnitrogenet bedre. Det å dele gjødslingen på flere omganger i vekstsesongen vil da være lønnsomt for bonden og mer miljø- og klimavennlig.

§31 Vi finner det ikke tilrådelig med spredningstidspunkter i perioder seinere enn 1. september. Særlig er det alvorlig at Statsforvalter kan tillate spredning helt til 1.10. over marin grense i innlandsområder som drenerer ned i Oslofjorden. Dette mener vi skulle vært forbud for alle arealer som drenerer ned i Oslofjorden. Argumentet er selvfølgelig at den tilliggende vannforekomsten kan være i ok tilstand, men som kjent havner mange næringsstoffer helt ned i Oslofjorden. Med den foreslåtte liberale praksisen vil jordbruket i høyere liggende deler av Østlandet fortsatt være en kritisk og ødeleggende faktor for økosystem Oslofjorden. Vi finner det oppsiktsvekkende at ikke fellesansvaret for Oslofjorden nedfelles mer tydelig i LMDs regelverk for jordbruket på en mer ambisiøs måte og mer i tråd med direktoratenes utkast. At dette skal kunne tillates også nord for Trøndelag, attpåtil helt til 01.11. med nedmolding selv om det ikke finnes næringsopptak og plantevekst på denne tiden er derfor en alvorlig kilde til forurensing. Særlig med tanke på at været i klimaendringens tid bare blir mer og mer dominert av mye mer kraftige nedbørsmengder og flomliknende tilstander. Forskriften burde jo snarere gått motsatt vei, nemlig å innskrenke tidsrommet for gjødsling og tatt høyde at mye mer ustabile og uforutsigbare nedbørsmengder vil bli regelen i framtiden.

Selv om Oslofjorden og den krisesituasjonen den står i er benyttet som eksempel flere steder i høringen, vil vi understreke at våre anbefalinger og forslag til forbedret gjødselhåndtering selvfølgelig må gjelde for og omfatter hele landet.

Vi viser også til høringsvar fra Sabima, Norsk Friluftsliv, Norges Jeger- og Fiskerforbund og WWF Verdens naturfond av 20.06., en høringsuttalelse som vi støtter.

Med vennlig hilsen
Naturvernforbundet

Truls Gulowsen
Leder

Arnodd Håpnes
Fagleder naturmangfold